

ΣΗΜΕΙΑ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ κ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΕ ΤΙΤΛΟ
«ΟΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ»

**«Το φιλελεύθερο Πνεύμα των Θεσμών
του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827»**

Αθήνα, 18.10.2017

Εισαγωγή

Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 υπήρξε, θεσμικώς, το επιστέγασμα των πρώτων προσπαθειών διαμόρφωσης των Συνταγματικών Θεσμών της Ελλάδας, οι οποίες μάλιστα ξεκίνησαν πολύ νωρίς, ήδη από τις απαρχές της Εθνεγερσίας του 1821.

A. Αξίζει να σημειωθεί ότι προηγήθηκαν τα «Τοπικά Πολιτεύματα», με κυριότερα τον «Οργανισμό της προσωρινής διοικήσεως της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος» (Μεσολόγγι, 9.11.1821, μ' εμπνευστή τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο), την «Νομικήν Διάταξιν της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος» (Αμφισσα, 15.11.1821, μ' εμπνευστή τον Θεόδωρο Νέγρη) και τον «Οργανισμό της Πελοποννησιακής Γερουσίας» (27.12.1821, μ' εμπνευστή τον Δημήτριο Υψηλάντη).

B. Σημαντικά βήματα έγιναν αμέσως στην συνέχεια, προς την κατεύθυνση της εδραίωσης των Συνταγματικών Θεσμών, αφενός με το Σύνταγμα της Επιδαύρου, το «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος», της 1^{ης} Ιανουαρίου 1822, το οποίο ψηφίσθηκε από την Α' Εθνοσυνέλευση, που συνήλθε στην Πιάδα, κοντά στην Αρχαία Επίδαυρο, στις 25 Δεκεμβρίου 1821. Και, αφετέρου, με το Σύνταγμα του Άστρους, αναθεωρημένη εκδοχή του Συντάγματος της Επιδαύρου, που καταρτίσθηκε από την Β' Εθνοσυνέλευση, στα μέσα Απριλίου 1823 -η Εθνοσυνέλευση αυτή συνήλθε στο Άστρος, στις 29 Μαρτίου 1823- με τον τίτλο «Νόμος της Επιδαύρου».

! Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827: Το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος».

Την 1^η Μαΐου 1827, η Γ' Εθνοσυνέλευση ψηφίζει το αποκαλούμενο «Σύνταγμα της Τροιζήνας», με τον τίτλο «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος».

- A. Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 είναι, στην συνταγματική μας ιστορία, το πρώτο οριστικό Σύνταγμα. Γι' αυτό και, αντιθέτως προς τα προηγούμενα δύο Συντάγματα, της Επιδαύρου και του Άστρους, δεν χαρακτηρίστηκε ως προσωρινό.
- B. Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 κατά γενική ομολογία -και ανεξάρτητα από τις μετέπειτα «περιπέτειες» εφαρμογής του λόγω της αρνητικής συγκυρίας που διαμορφώθηκε -θεωρείται ως ένα από τα αρτιότερα στην συνταγματική μας ιστορία, και μάλιστα με βάση τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Τούτο οφείλεται, κατ' εξοχήν, στα θεσμικά του χαρακτηριστικά, τα οποία αναδεικνύουν την πρόιμη επιρροή και εμπέδωση εξαιρετικά προωθημένων φιλελεύθερων δημοκρατικών ιδεωδών, όπως αυτά είχαν αρχίσει να δημιουργούνται από την θεσμική και πολιτική «μήτρα» της Γαλλικής Επανάστασης του 1789 και της εξ αυτής προκύψασας Διακήρυξης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη.
- Γ. Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί -για λόγους που αφορούν την πορεία εξέλιξης του Νεώτερου Ελληνικού Κράτους- ότι το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 ήταν εκείνο, το οποίο άνοιξε τον δρόμο για την εκλογή του Ιωάννη Καποδίστρια ως πρώτου Κυβερνήτη του νεοσύστατου ακόμη Ελληνικού Κράτους. Και τούτο διότι το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 προέβλεπε -δίχως όμως να προσδιορίζει τον τρόπο εκλογής του, παραπέμποντας απλώς σε ειδικό εκτελεστικό νόμο- ως επικεφαλής της Εκτελεστικής Εξουσίας, με ενισχυμένες εξουσίες, μονοπρόσωπο όργανο, τον «Κυβερνήτη», του οποίου η θητεία οριζόταν επταετής.
- ! Το φιλελεύθερο πνεύμα των Θεσμών του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827, ήτοι του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος».**

Από τις μεγάλες -και πάλι για τα δεδομένα και την συγκυρία εκείνης της εποχής- καινοτομίες του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος» του 1827, οι οποίες αναδεικνύουν την φιλελεύθερη νοοτροπία του, όσον αφορά τόσο τους Δημοκρατικούς Θεσμούς εν γένει όσο και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου, επισημαίνονται, ενδεικτικώς, οι εξής:

- A. Εμβληματική, στο θεσμικό πλαίσιο του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827, είναι η καθιέρωση ρυθμίσεων, οι οποίες αναδεικνύουν, με ιδιαίτερη έμφαση, τις

εγγυήσεις τήρησης της Δημοκρατικής Αρχής. Μεταξύ αυτών σπουδαιότερες κρίνονται:

1. Πρώτον, οι ρυθμίσεις με τις οποίες καθιερώνεται η αρχή της Λαϊκής Κυριαρχίας. Ειδικότερα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 5 του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος», *«η κυριαρχία ενυπάρχει εις το Έθνος πάσα εξουσία πηγάζει εξ αυτού»*. Η επιρροή των ρυθμίσεων αυτών είναι και σήμερα ακόμη εμφανής, αν αναχθεί κανείς στις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 2 και 3 του ισχύοντος Συντάγματός μας: *«2. Θεμέλιο του Πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία. 2. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα»*.
2. Δεύτερον, οι ρυθμίσεις με τις οποίες καθιερώνεται η θεμελιώδης αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Συγκεκριμένα:
 - α) Κατά τις διατάξεις του άρθρου 36 του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος», *«η κυριαρχία του Έθνους διαιρείται εις τρεις εξουσίας. Νομοθετικήν, Νομοτελεστικήν και Δικαστικήν»*.
 - β) Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί βασίμως ότι στο σημείο αυτό το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, εμφανώς επηρεασμένο από το Σύνταγμα των ΗΠΑ του 1787, υιοθέτησε την θεμελιώδη αρχή της λειτουργίας του Πολιτεύματος μέσω των εγγυήσεων κατάλληλων «θεσμικών αντιβάρων» («Checks and Balances»)
 - γ) Προς την ίδια κατεύθυνση πρέπει να επισημανθεί ότι το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος», καθιερώνοντας τον κανόνα πως κάθε Βουλευτής είχε το *«δικαίωμα να ζητή και να λαμβάνη τας αναγκαίας πληροφορίας από τας γραμματείας περί παντός πράγματος συζητουμένου εις την Βουλήν»*, έθετε τις πρώτες βάσεις του Κοινοβουλευτικού Ελέγχου και, εν τέλει, της κοινοβουλευτικής ευθύνης των μελών της Εκτελεστικής Εξουσίας.
 - δ) Διευκρινίζεται, επίσης, ότι κατά τις διατάξεις του άρθρου 94 του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 η Βουλή *«τροπολογεί και ακυρώνει τους νόμους, πλην των συνταγματικών»*. Με τον τρόπο αυτό -πλην άλλων συναφών- καθιερώνεται, εμμέσως πλην σαφώς, και η υπεροχή του Συντάγματος έναντι του τυπικού νόμου και των, υποδεέστερων αυτού,

κανονιστικού περιεχομένου κανόνων δικαίου. Με άλλες λέξεις, το ως άνω Σύνταγμα καθιέρωνε από τότε, με τρόπο ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο θεσμικώς, την δομή και την ιεραρχία της έννομης τάξης.

B. Περαιτέρω, το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος», διακρίνεται εντόνως και ευδιακρίτως για την προσήλωσή του στις προωθημένες φιλελεύθερες ιδέες της εποχής και όσον αφορά τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου. Οι ακόλουθες ρυθμίσεις του είναι άκρως ενδεικτικές εν προκειμένω:

1. Στο Α΄ Κεφάλαιο, και συγκεκριμένα με τις διατάξεις του άρθρου 1, καθιερώνεται μεν ως επικρατούσα θρησκεία εκείνη της «*Ορθοδόξου Εκκλησίας του Χριστού*», όμως εξίσου καθιερώνεται ρητώς, ως θεμελιώδες δικαίωμα, η Θρησκευτική Ελευθερία: «*Καθείς εις την Ελλάδα επαγγέλλεται την θρησκεία του ελευθέρως, και δια την λατρείαν αυτής έχει ίσην υπεράσπισιν*».

2. Στο Γ΄ Κεφάλαιο, και υπό τον τίτλο «*Δημόσιον δίκαιον των Ελλήνων*», εισάγεται, με εξαιρετικά προοδευτικό πνεύμα, σειρά ρυθμίσεων περί βασικών γενικών αρχών με συνταγματική ισχύ καθώς και περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μεταξύ των οποίων δεσπόζουσα είναι η θέση:

α) Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 7 αρχής της ισότητας: «*Όλοι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον των νόμων*». Οι επόμενες διατάξεις του Κεφαλαίου τούτου εξειδικεύουν την αρχή της ισότητας, υιοθετώντας εγγυήσεις:

α1) Αναφορικά με την αρχή της αξιοκρατίας, κατά τις διατάξεις του άρθρου 8: «*Όλοι οι Έλληνες είναι δεκτοί έκαστος κατά το μέτρον της προσωπικής του αξίας, εις όλα τα δημόσια επαγγέλματα, πολιτικά και στρατιωτικά*».

α2) Αναφορικά με την αρχή της ισότητας ενώπιον των δημόσιων βαρών, κατά τις διατάξεις του άρθρου 10: «*Αι εισπράξεις διανέμονται εις όλους τους κατοίκους της επικρατείας δικαίως, και αναλόγως της περιουσίας εκάστου. Καμμία δε εισπραξίς δεν γίνεται χωρίς προεκδεδομένον νόμον, και κανείς νόμος περί εισπράξεως δεν εκδίδεται ειμή δι' έν και μόνον έτος*».

- β)** Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 11 προσωπικής ελευθερίας: *«Ο νόμος ασφαλίσει την προσωπικήν εκάστου ελευθερίαν κανείς δεν ημπορεί να ενασχθή ή φυλακωθή ειμή κατά τους νομικούς τύπους».*
- γ)** Του κατά τις διατάξεις του άρθρου 17 δικαιώματος στην ιδιοκτησία, με παράλληλη μάλιστα εισαγωγή εγγυήσεων για την δυνατότητα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης: *«Η Κυβέρνησις ημπορεί ν' απαιτήση την θυσίαν των κτημάτων τινός, δια δημόσιον όφελος, αποχρώντως αποδεδειγμένον, αλλά δια προηγουμένης αποζημιώσεως».*
- δ)** Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 19 αρχής της μη αναδρομικότητας του νόμου: *«Ο νόμος δεν ημπορεί να έχη οπισθενεργόν δύναμιν».*
- ε)** Του κατά τις διατάξεις του άρθρου 25 δικαιώματος του αναφέρεσθαι: *«Καθείς δύναται ν' αναφέρεται προς την Βουλήν εγγράφως, προβάλλων την γνώμην του περί παντός δημοσίου πράγματος».*
- στ)** Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 26 ελευθερίας του τύπου: *«Οι Έλληνες έχουσι το δικαίωμα χωρίς πρό εξέτασιν να γράφωσι, και να δημοσιεύωσιν ελευθέρως δια του τύπου ή αλλέως τους στοχασμούς και τα γνώμας των, φυλάττοντες τους ακολούθους όρους: α' Να μην αντιβαίνωσιν εις τα αρχάς της χριστιανικής θρησκείας. β' Να μην αντιβαίνωσιν εις την σεμνότητα. γ' Να αποφεύγωσι πάσαν προσωπικήν ύβριν και συκοφαντίαν».*
- 3.** Τέλος -καίτοι τούτο ενέχει περισσότερο συμβολική αξία- είναι χαρακτηριστικό ότι οι διατάξεις του άρθρου 27 διακηρύσσουν πανηγυρικώς την απαγόρευση απονομής τίτλων ευγενείας: *«Κανένας τίτλος ευγενείας δεν δίδεται από την Ελληνική πολιτείαν και κανείς Έλλην εις αυτήν δεν ημπορεί, χωρίς την συγκατάθεσιν του Κυβερνήτου, να λάβη υπούργημα, δώρον, αμοιβήν, αξίωμα, ή τίτλον παντός είδους από κανένα μονάρχη, ηγεμόνα ή από εξωτερικήν επικράτειαν».*

Επίλογος

Όπως ήδη επισημάνθηκε, ναι μεν το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος», ελάχιστα εφαρμόσθηκε, λόγω της δυσμενέστατης συγκυρίας που ακολούθησε αλλά και λόγω των αναγκών διακυβέρνησης υπό συνθήκες, κυριολεκτικώς, έκτακτης ανάγκης.

A. Η αξία όμως του Συντάγματος τούτου, ιδίως ως προς τα δεδομένα της συνταγματικής μας ιστορίας, κατ' εξοχήν δε σ' επίπεδο θεσμικών και πολιτικών συμβολισμών, είναι μεγάλη. Και τούτο διότι βασικές ρυθμίσεις και αρχές που υιοθέτησε άφησαν το στίγμα τους σε όλα, σχεδόν, τα μεταγενέστερα δημοκρατικά Συντάγματα της Ελλάδας. Ακόμη δε και το ισχύον Σύνταγμα του 1975, με όλες τις αναθεωρήσεις τις οποίες έχει υποστεί, διατηρεί, σε γενικές βεβαίως γραμμές, το στίγμα τέτοιων ρυθμίσεων και αρχών.

B. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται -αρκεί και μόνον η ανάγνωση των αντίστοιχων διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος του 1975- βασικές ρυθμίσεις και αρχές, μέσα από τις οποίες «αναβλύζει» το εξαιρετικά προοδευτικό, φιλελεύθερο, Πνεύμα των θεσμών του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827. Του λόγου το ασφαλές επιβεβαιώνουν ιδίως οι διατάξεις περί Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συντάγματός μας. Σίγουρα, η γραμματική διατύπωση και η πληρότητα των ρυθμίσεων διαφέρει. Το «Πνεύμα» όμως του Συντακτικού Νομοθέτη -της Γ' Εθνοσυνέλευσης δηλαδή- είναι ακόμη παρόν σε πολλά σημεία. Και αυτό ενισχύει τους εν προκειμένω ιστορικούς, και όχι μόνο, διαχρονικούς συμβολισμούς του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος».